

УДК 811.161.2

DOI <https://doi.org/10.17721/fovia.philologica/2024/8/2>

Ольга ВОРОНИНА

аспірантка, Український державний університет імені Михайла Драгоманова, вул. Олександра Кониського, 8/14, м. Київ, Україна, 01054

ORCID: 0009-0004-5994-6252

o.voronina@school155.com

Бібліографічний опис статті: Вороніна, О. (2024). Відабревіатурні прислівники української мови як засоби мовної економії в мережевій комунікації першої чверті XXI століття. *Folia Philologica*, 8, 10–15, doi: <https://doi.org/10.17721/fovia.philologica/2024/8/2>

ВІДАБРЕВІАТУРНІ ПРИСЛІВНИКИ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ЗАСОБИ МОВНОЇ ЕКОНОМІЇ В МЕРЕЖЕВІЙ КОМУНІКАЦІЇ ПЕРШОЇ ЧВЕРТІ XXI СТОЛІТТЯ

У статті розглядаються відабревіатурні прислівники та їхня роль у процесі мовної економії в мережевій комунікації. Мета роботи – виявити прислівники з кореневою морфемою-абревіатурою як новітні деривати, дослідити їхню будову, синтаксичну роль та стилістичні функції. Їхнє виникнення пов'язуємо, зокрема, з дією принципу мовної економії, що полягає в спрощенні мовленнєвих зусиль і який зумовлений лінгвістичним прагматизмом мовців. Мережева комунікація першої чверті XXI століття активізувала формування містких новотворів. Застосовуючи емпіричні методи дослідження (спостереження, порівняння, описування), інформаційний та параметричний аналіз, аналогію, евристичні методи, розвиваючи дослідження методом наукової індукції, ми виявили, що відабревіатурні прислівники, утворені від ад'єктивної відабревіатурної основи, становлять невелику групу таких новотворів, оскільки не всі прикметники мови здатні бути твірною основою для прислівників. Наукова новизна дослідження полягає в тому, що аналіз відабревіатурних прислівників у такому обсязі раніше не був висвітлений у наукових працях. Ми дійшли висновку, що наразі відабревіатурні прислівники мотивовані лише ад'єктивними відабревіатурними основами, причому більшість відабревіатурних прислівників належить до категорії способу дії і лише поодинокі прислівники атрибутивні. Найчастіше відабревіатурні прислівники виникають як заміна більш містких за кількістю мовних знаків синтагматичних конструкцій – порівняльних зворотів з головним словом-іменником (абревіатурою). Помітний також процес засвоєння відабревіатурних прислівників носіями української мови: у деяких синтаксичних конструкціях виявлена транспозиція прислівника від традиційної припредикатної позиції (у ролі обставини способу дії на місці компаративної синтаксичної конструкції) до ролі означення, власне предиката чи модального слова.

Ключові слова: мовна економія, лінгвістичний прагматизм, відабревіатурні прислівники, мережева комунікація.

Olha VORONINA

Postgraduate Student, Dragomanov Ukrainian State University, Oleksandra Konyskoho str., 8/14, Kyiv, Ukraine, 01054

ORCID: 0009-0004-5994-6252

o.voronina@school155.com

To cite this article: Voronina, O. (2024). Vidabreviaturni pryslivnyky ukrainskoi movy yak zasoby movnoi ekonomii v merezhevii komunikatsii pershoi chverti XXI stolittia [The abbreviative adverbs of the Ukrainian language as a means of linguistic economy in the social media communication of the first quarter of the 21st century]. *Folia Philologica*, 8, 10–15, doi: <https://doi.org/10.17721/fovia.philologica/2024/8/2>

THE ABBREVIATIVE ADVERBS OF THE UKRAINIAN LANGUAGE AS A MEANS OF LINGUISTIC ECONOMY IN THE SOCIAL MEDIA COMMUNICATION OF THE FIRST QUARTER OF THE 21ST CENTURY

The article deals with the abbreviative adverbs and their role in linguistic economy of social media communication. The aim of the study is to identify the adverbs with the morpheme-abbreviation root as the newest derivatives, to study their structure, syntactic role and stylistic functions. We associate their emergence, in particular, with the principle of linguistic economy, which consists in simplifying speech efforts and is caused by the linguistic pragmatism of speakers. Social media communication in the first quarter of the 21st century has promoted the formation of capacious derivatives. Applying empirical research methods (observation, comparison, description), information and parametric analysis, analogy, heuristic methods, developing our research by the scientific induction method, we have found out that abbreviative adverbs formed from an adjectival abbreviative base constitute a small group of such derivatives, since not all adjectives of the Ukrainian language are capable of providing a derivational basis for adverbs. The scientific novelty of the study lies in the fact that the analysis of abbreviative adverbs has not been covered to present extent in any studies before. We have come to the conclusions that today abbreviative adverbs are motivated only by abbreviative adjectival bases, at the same time most of abbreviative adverbs belong to the category of action mode and only a few adverbs are attributive. Most often, abbreviative adverbs occur as a substitute for syntagmatic constructions that are more capacious in terms of the number of linguistic signs – comparative phrases with an abbreviation as a main word. The process of abbreviative adverbs assimilation by the native speakers of Ukrainian language is also noticeable: in some syntactic constructions, there is a transition of adverb from its traditional prepredicate position (as a predicate modifier in place of a comparative syntactic construction) to the role of a subject modifier, a predicate or a modal word.

Key words: linguistic economy, linguistic pragmatism, abbreviative adverbs, social media communication.

Актуальність проблеми. Від початку ХХІ століття мови зазнають революційних змін унаслідок поширення мережевої комунікації. «Інтернет кваліфікують як мегафактор соціалізації, культурний феномен, наділений семіотичними, психологічними та соціально-педагогічними особливостями... Інтернет виступає не лише засобом, але також і специфічним комунікаційним середовищем» (Воробей, 2016: 107). У 2024 році можемо припустити, що мережева комунікація відбувається в мовців частіше за живе спілкування. Це зумовлено пандемією, яка поширилася світом 2020 року, та активними еміграційними процесами, пов'язаними передусім із війною, а також із соціально-економічними чинниками. Онлайнове спілкування (листування) спричиняє пошуки носіями мов, зокрема української, мовних засобів, «інформосмних за змістом та «спрощених» за формою мовних знаків. Заміна лексичної одиниці «більш економічним кодом» сприяє не лише раціоналізації мовленнєвої діяльності носіїв мови, але й оптимізації словотворчих процесів» (Єнікеева, 2006: 93).

Згідно з дослідженнями А. Поліщук, «рівень взаємодії риторики і прагматики до останнього часу був не надто високим» (Поліщук, 2017: 53). Ще античні філософи, аналізуючи будову й функції мовлення, висловлювали різні думки щодо тотожності мовлення з дійсністю та функцією імплікатур у висловлюванні. Наразі

ж явище мовної економії в окремих її виявах у різних мовах стало об'єктом значних дискусій із цієї теми, оскільки нинішнє покоління, що змалку має навички мережевої комунікації, активно шукає шляхи скорочення мовних знаків для створення повідомлень у месенджерах та соцмережах. Ця тенденція спричинила появу низки мемів саркастичного змісту. Наприклад, на рисунках 1 і 2 різними способами зображено розвиток мовлення від його «еволюції» до «деградації». Чи так це насправді і яку роль у процесі мовної економії в мережевій комунікації виконують відабrevіатурні прислівники – питання, відповіді на які є метою презентованого дослідження (рис. 1–2).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання лінгвістичної економії частково висвітлене в наукових розвідках І. О. Бодуена де Куртене, В. О. Богородицького, О. Єсперсена, В. Г. Адмоні, А. Мартіне, Є.Д. Поливанова (дослідники вважають прагнення до економії важливим (іноді навіть визначальним) чинником мовної еволюції), натомість Л. Булаховський зауважує, що в «спрощенні морфології, як і фонетичної організації (системи) мови, поступ слід вбачати лише тоді, коли паралельно досягається повнота й глибина передачі думки». Та попри тривалу традицію дослідження, однозначного витлумачення ролі принципу економії в мовному розвитку досі немає (Макарець, 2013: 161, 166).

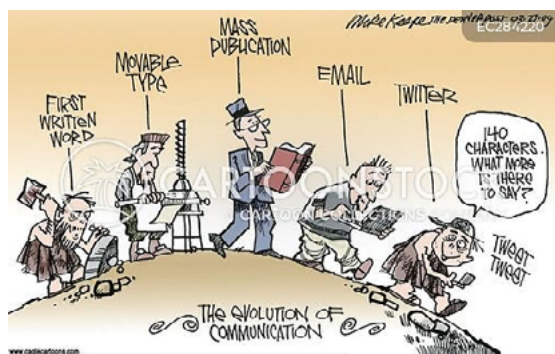

Рис. 1

Рис. 2

Джерело: <https://www.cartoonstock.com/search?type=images&keyword=channels+of+communication&page=1>

Виклад основного матеріалу дослідження.

Ураховуючи й діахронічний, і синхронічний аспекти, виокремимо такі основні тенденції мовної економії:

– в українській мові явище спрощення (*проїзд* + *-н-* = *проїзний*) й чергування приголосних за творення слів, що виникають на морфемному шві (*Кривий Ріг* + *-ськ-* = *криворізький*), є виразними показниками мовної економії на фонетичному, а згодом й орфографічному рівнях;

– активне вживання неповного речення в українській мові (*Дощ надворі*, замість *Дощ іде надворі*) або складеного іменного присудка з пропусканням дієслова-зв'язки (*Ранок сонячний*, замість *Ранок є сонячний*) свідчить про тяжіння носіїв української мови до мовної економії зі збереженням змісту повідомлення на синтаксичному рівні;

– виявом мовної економії та сучасним трендом під час інтернет-спілкування серед наймолодшого покоління також є скорочення цілих речень до усталених слів або сполук, що мають переважно емоційно-оцінне навантаження й іншомовне походження («рофл», замість «це дуже смішно»; «ок», замість «Гаразд, домовилися» тощо);

– утворення відаббревіатурних похідних, зокрема адвербіальних дериватів, як процес, що сприяє мовній економії, також частково є наслідком еволюції мовлення під час мережевої комунікації (у першій чверті ХХІ століття частота вживання прислівника *по-натовськи*, замість порівняльного звороту «як у НАТО», значно збільшилася у зв'язку, зокрема, з поширенням прагнень українського суспільства до

інтеграції з НАТО, що відображено в мережевій комунікації).

Як засвідчують реєстри новітніх словників, саме новотвори, виниклі за усталеними словотворчими зразками, переважають як інновації в сучасному українському лексиконі. (Клименко, 2008: 12). Оскільки, «якщо з'являється потреба в новій лексичній одиниці, її задовольняють силами власних мовних ресурсів, або, в разі необхідності, ресурсами інших мов», у той же час процеси, «пов'язані з законами мовної економії, стримують безперервне розростання лексикону, зокрема, за рахунок проникнення термінів у загальноживану мову» (Клименко, 2008: 245). Саме ці чинники сприяли появі відаббревіатурних прислівників.

Поділяючи думку М. Навальної щодо того, ніби «спілкування в інтернеті, виразником якого є розмовний стиль, – своєрідний полігон для випробування словоформ» (Навальна, 2012: 53), ми обрали фактографічним матеріалом саме засоби мережевої комунікації. «Те чи те явище, зумовлене дією принципу економії в мові, виникає первинно в мовленні індивіда й лише з часом за умови повторюваності може бути закріплене в мовній системі, зумовлюючи в ній якісні зміни» (Макарець, 2013: 168).

«Відповідно до чотирикомпонентної системи частин мови прислівники являють собою суто похідну частину мови, яка формується на базі трьох інших частин мови – прикметника, іменника і дієслова» (Вихованець, 1988: 185). Дослідження показало, що відаббревіатурні прислівники утворюються лише від ад'єктивної основи з кореневою морфемою-аббревіатурою. Ці адвербіалізовані деривати належать пере-

важно до прислівників способу дії, «які становлять проміжну групу між атрибутивними і власне-обставинними прислівниками» (Вихованець, 1988: 187) (наприклад, *по-монівськи*), також виявлено кілька форм атрибутивних прислівників (наприклад, *смсно*), інших лексико-семантичних груп відабревіатурних прислівників не виявлено. Це пов'язано з тим, що «порівняно з іменником, якому притаманні, синтаксичний і морфологічний ступені адвербіалізації, прикметник виявляє вузький діапазон адвербіалізації. Йому властива найбільша лексична співвідносність із похідним від нього прислівником і морфологізована адвербіалізація» (Вихованець, 1988: 201).

Тож словотвірні моделі відабревіатурних прислівників, або відприкметникових прислівників з абревіатурою як кореневою морфемою, виявлені у процесі дослідження текстів мережевої комунікації, можна поділити на три групи:

1) префікс *по-* + основна відабревіатурного прикметника + суфікс *-и*: *по-монівськи*, *по-оонівськи*, *по-ЄСівськи*, *по-ДСНСівськи*, *по-ОПівськи*, *по-нушівськи*, *по-натівськи* або *по-НАТОВськи*, *по-ЛЕТівськи*, *по-ЛАЗівськи*, *по-ЗАЗівськи*, *по-жеківськи*, *по-ДБРівськи*, *по-АПЛівськи*, *по-ВООЗівськи*, *по-ФОПівськи*, *по-сумівськи*;

2) префікс *по-* + основна відабревіатурного прикметника + суфікс *-ому*:

по-натівському, *по-ЄСівському*,
по-ЗСУшному, *по-атошному*;

3) основа відносного відабревіатурного прикметника (із суфіксом *-н-*) + суфікс *-о*: *смсно*, *інсошно*, *зсушно*, *зношно*.

Отже, основним способом творення відабревіатурних прислівників є префіксально-суфіксальний (творення прислівників способу дії), причому важливо зауважити, що з-поміж конфіксів *по-* + *-и* або *по-* + *-ому* мовці надають перевагу першому варіанту з меншим суфіксом, що також можемо віднести до проявів мовної економії.

У виявлених відабревіатурних прислівниках, як і всіх похідних словах, лексичне значення формується на основі твірного слова (прикметника), однак значення прикметника залежить від іменника, з яким він вступає в синтагматичні зв'язки, а значення прислівника повністю абстраговано від носія ознаки (Горпинич, 2004: 235).

За синтаксичними й стилістичними функціями в мережевій комунікації виявлені відабревіатурні прислівники можна поділити на такі лексико-семантичні групи:

1) прислівники-обставини, які сприяють економії мовних засобів у вираженні способу дії (один відабревіатурний прислівник замість порівняльного звороту): «...і тихо так, *по-оонівськи*, *стурбуюсь*» (допис на сторінці користувача в соцмережі «Х», 04.09.2024); «Я особисто залюбки *по[-]ЄСівськи* поставив би крапку на комуністах-олігархах в Україні» (коментар на форумі видання «Українська правда» 08.09.2008); «*По-ЄСівському*, *щоправда*, але ж грачують [пароми]» (коментар на «Українському автомобільному форумі», 07.08.2009); «чому так вузько мислити, треба *по-новому*, *по-європейському*, *по-натівському*» (коментар у відповідь на інший коментар у фейсбуці на офіційній сторінці Віталія Ковалю, 06.10.2024); «...обстановка...контрольована відповідальним *по* підрозділу, тим самим *Battle Capital*, якщо *по-НАТОВськи*...» (допис на сторінці військового *vasiliikogiak* в інстаграмі, вересень 2024); «Зінченко із-за перевантаження виглядав зовсім не *по[-]АПЛівськ[и]*» (користувачький коментар статті на сайті «UA-Футбол», 22.06.2021); «Всім дякую: хто з'явився, хто не з'явився, хто був з нами телефонічно і *смсно*» (коментар на форумі сайту «Українські Карпати», 02.08.2004); «Бийте хлопці *зсушно* всіх за Батьківщину!» (цитата з допису Потапа в інстаграмі (допис уже видалений)); «Якось не *по[-]ЗАЗівськ[и]!*» (коментар користувача на форумі «ЗАЗ Форум», 23.05.2024).

2) прислівники-обставини, що виражають ознаку ознаки одним словом замість конструкції «прийменник + іменник»: «Так легко й цікаво запам'ятовувати "*зношно* необхідну" інформацію» (допис на сторінці «ЗНОледж» у фейсбуці).

3) прислівники-транспозити, що виконують у реченні роль означення, замінюючи відповідний за семантикою порівняльний зворот: «Як не пожежа, так підтоплення – їнь-ян *по[-]ДСНСівськи*» (допис в інстаграмі на сторінці *dsns_zakarpatya*, 09.04.2024); «мобілізація *по-Опівськи*» (коментар до допису українського онлайн-медіа «Букви», 05.09.2024); «Оцінювання *по-нушівськи*», допис на сайті Золотоніської спеціалізованої школи №2, 14.02.2023);

«Лідерство **по-натівськи**» (допис у фейсбуку на офіційній сторінці Національної гвардії України від 22.11.2017); «оптимізація графіків **по-ЛЕТівськи**» (коментар користувача на форумі «Skyscraper City», 28.03.2015); «Отож, пам'ятаю світлодіоди "**по-ЛАЗівськи**" в Донецьку, коли з двадцяти метрів діодів горить півтори метри на весь салон на радість кондуктору» (коментар користувача на форумі «Skyscraper City», 11.09.2015); «Це вже, так би мовити, збочений вимір доступу, цього разу **по-жєкївськи**», інтерв'ю з Іваном Петуховим, газета «День», 10.06.2011); «Діджиталізація **по-ДБРівськи** – це...» (інтернет-форум видання «Українська правда», дискусія від 12.02.2020); «Благодійність **по-ФОРівськи**» (блог Матвійчук Олени на сайті спільноти програмістів «DOU», 21.06.2022); «Чи ви знаєте, як це карантин **по-сумівськи**...» (допис на сторінці «СУМ в Україні» у фейсбуці, 02.05.2020); «Настільна гра Монополія **по-ІЗСУиному**» (оголошення про продаж на сайті «Gameland»); «Хочете рецепт бограчу "**по-атошному**"?» (допис користувача на загальнодоступній сторінці «Ужгород» у фейсбуку, 05.06.2017) (важливо зауважити, що в мережі виявлено й прислівник «**по-атовськи**», але лиш у журналістських, тобто фахових статтях).

4) прислівники-транспозити, що виконують у реченні роль предиката, скорочуючи цілу дієслівну синтагму до одного прислівника: «ГВ радить до року завершувати; файно,

по-ІВООЗівськи, не?» (коментар на форумі «Дівочі посиденьки», 31.01.2012).

5) модальні слова: «Середня школа має мати БАЗУ, базу знань/вмін/навичок ("компетентності", **по-монівськи**), які, як ялінка...» (допис у фейсбуці на сторінці «Віртуальний методичний кабінет учителя...»).

Розглянуті випадки в контексті традиційних уявлень про прислівник є підтвердженням того, що «семантико-синтаксична і формально-синтаксична периферійність прислівника доповнюється його морфологічною (категорійною) периферійністю» (Вихованець, 1988: 156).

Висновки і перспективи подальших досліджень. Отже, мережева комунікація, що виникла й неабияк розвинулася у ХХІ столітті, активізувала дію принципу мовної економії та, зокрема, спричинила появу однослівних новостворів – відабредіатурних прислівників способу дії та поки що поодиноких атрибутивних прислівників. У результаті проведеного дослідження встановлено, що в сучасному динамічному світі мережева комунікація радше реформує синтагматичні конструкції, а не сприяє їхньому занепаду (відабредіатурні прислівники, наприклад, найчастіше замінюють порівняльні звороти з головним словом-абредіатурою в реченнях). Перспективи подальших досліджень полягають у виявленні нових відабредіатурних прислівників, що походять від номінативних основ, та аналізі частотності уживання таких прислівників замість синтагматичних конструкцій.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Вихованець І. Р. Частини мови в семантико-граматичному аспекті: монографія. Київ : Наукова думка, 1988. 255 с.
2. Воробей Ю. В. Лінгвопрагматична специфіка Інтернет-комунікації. *Science and Education a New Dimension. Philology*. 2016. IV(18). С. 107–110.
3. Горпинич В. О. Морфологія української мови: підручник. Київ : Академія, 2004. 335 с.
4. Єнікєєва С. М. Скорочення слова як механізм формотворення та словотворення в сучасній англійській мові. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*. 2016. 27. С. 93–96.
5. Клименко Н. Ф., Карпіловська Є. А., Кислюк Л. П. Динамічні процеси в сучасному українському лексиконі: монографія. Київ : Вид. Дім Дмитра Бураго, 2008. 335 с.
6. Макарець Ю. С. До питання про принцип економії в мові та мовленні. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. Серія 10: Проблеми граматики і лексикології української мови. 2013. Вип. 10. С. 161–168.
7. Навальна М. І. Нові вияви мовної економії (на прикладі матеріалів інтернетного видання «Українська правда»). *Учені записки Таврійського національного університету ім. В.І. Вернадського*. Серія «Філологія. Соціальні комунікації». 2012. Т. 26 (65). №1. С. 51–56.
8. Поліщук А. С. Антична риторика і сучасна лінгвопрагматика: кореляції і розбіжності. *Science and Education a New Dimension. Philology*. 2017. №116. С. 52–58.

REFERENCES:

1. Vykhovanets, I. R. (1988). Chastyny movy v semantyko-hramatychnomu aspekti [Parts of speech in the semantic and grammatical aspect]. Kyiv : Naukova dumka [in Ukrainian].
2. Vorobei, Yu. V. (2016). Lihvoprahmatychna spetsyfika Internet-komunikatsii [Linguopragmatic specifics of Internet communication]. *Science and Education a New Dimension. Philology*, IV(18), 107–110 [in Ukrainian].
3. Horpynych, V. O. (2004). Morfolohiia ukrainskoi movy [Morphology of the Ukrainian language]. Kyiv : Akademiia [in Ukrainian].
4. Yenikieieva, S. M. (2006). Skorochennia slova yak mekhanizm formotvorennia ta slovotvorennia v suchasni anhliiskii movi [Word shortening as a mechanism of form and word formation in the modern English language]. *Visnyk Zhytomyrskoho derzhavnoho universytetu imeni Ivana Franka – Journal of Zhytomyr Ivan Franko State University*, 27, 93–96 [in Ukrainian].
5. Klymenko, N.F., Karpilovska, Ye.A., & Kysliuk, L.P. (2008). *Dynamichni protsesy v suchasnomu ukrainskomu leksykoni [Dynamic processes in the modern Ukrainian lexicon]*. Kyiv : Vyd. Dim Dmytra Buraho [in Ukrainian].
6. Makarets, Yu. S. (2013). Do pytannia pro pryntsyv ekonomii v movi ta movlenni [On the question of the principle of economy in language and speech]. *Naukovyi chasopys NPU imeni M. P. Drahomanova. Ser. 10: Problemy hramatyky i leksykolohii ukrainskoi movy – Scientific Journal of the Drahomanov National Pedagogical University. Series 10: Problems of grammar and lexicology of the Ukrainian languag*, 10, 161–168 [in Ukrainian].
7. Navalna, M. I. (2012). Novi vyjavy movnoi ekonomii (na prykladi materialiv internetnoho vydannia «Ukrainska pravda») [New manifestations of linguistic economy (on the example of materials from the Internet edition "Ukrainian Pravda")]. *Ucheni zapysky Tavriiskoho natsionalnoho universytetu im. V.I. Vernadskoho. Serii: «Filolohiia. Sotsialni komunikatsii» – Scientific Notes of the V.I. Vernadsky Taurida National University. Serii: «Philology. Social Communications*», 26(65), 1, 51–56 [in Ukrainian].
8. Polishchuk, A.S. (2017). Antychna rytoryka i suchasna lihvoprahmatyka: koreliatsii i rozbizhnosti [Ancient rhetoric and modern linguopragmatics: correlations and divergences]. *Science and Education a New Dimension. Philology*, 116, 52–58 [in Ukrainian].